



Law for the land environment



REBALANCE
DEMOCRACY
& CAPITALISM

BR2Я Global Business and Human Rights
Scholars Association

Teach
BHR | Teaching
BUSINESS AND HUMAN RIGHTS
Forum
.org

Взаємодія між бізнесом, правами людини та верховенством права: роздуми Наді Берназ

Вступ та важливість ініціативи

Олена Уварова: Привіт. Ми починаємо наш подкаст, і наша сьогоднішня гостя не просто гість, а співкоординаторка цієї ініціативи – доктор Надія Берназ, доцентка групи права в Університеті Вагенінгена. Її книгу «Бізнес і права людини: історія, право та політика – подолання розриву підзвітності» було визнано однією з найкращих книг про права людини всіх часів.

Надя, вітаю. І моє перше запитання до Вас: не могли б Ви поділитися з нашими слухачами, чому ця ініціатива важлива для Вас особисто та для сфери бізнесу та прав людини?

Надя Берназ: Дякую за це запитання. Я рад бути тут і брати участь у цьому подкасті. І я вважаю, що важливо, щоб бізнес і права людини також розглядали інші галузі права і, в даному випадку, дискурс верховенства права та дослідження в цій сфері. Оскільки це не ізольована сфера академічних досліджень і діяльності. Я вважаю, що важливо, щоб ми розуміли зв'язки між нашою сферою та іншими сферами, і дискусії про верховенство права, звичайно, дуже насичені, дуже важливі, і я думаю, що є багато збігів між тим, що ми робимо як бізнес, і тим, що я роблю як вчена з питань бізнесу та прав людини, а також з дослідженнями з верховенства права.



Funded by
the European Union

Бізнес як реципієнт і творець верховенства права

Олена Уварова: Дякую за цю відповідь. І власне, як Ви вважаєте: чи розглядати бізнес лише як реципієнта вимог верховенства права, чи він ще й творець правового середовища?

Надя Берназ: Так, це гарне запитання. Я думаю, що це зрозуміло, і я визнаю, що це не моя сфера. Зазвичай дискусії про верховенство права стосуються державних суб'єктів, і все це пов'язано з публічною владою, підзвітністю, дотриманням правил. Йдеться про те, що законодавці, політики, що їх влада обмежена законодавством, що однакові правила застосовуються до всіх. Такими зазвичай є дискусії щодо верховенства права. У рамках цього ми, звичайно, маємо права людини як одну з галузей права, яка намагається обмежити публічну владу та забезпечити дотримання прав меншин під час управління. Тому зазвичай дебати відбуваються саме так. У цьому плані корпорації, звичайно, є реципієнтами цього, як і громадяни, і певною мірою виграють від наявності передбачуваного середовища, де закони ухвалюються через чіткий процес, де процес є прозорим і підзвітним. Тож вони явно є реципієнтами.

Але я думаю, що цікава дискусія, до якої ми, напевно, потрапимо через хвилину, полягає в тому, щоб спробувати розглянути роль корпоративних акторів у втручанні або, можливо, сприянні створенню середовища з міцним верховенством права.

Роль загального середовища верховенства права

Олена Уварова: ... і говорячи про середовище верховенства права, мені насправді цікаво, як Ви думаєте, у якому середовищі зручніше працювати суб'єктам бізнесу: у сильному верховенстві права чи слабкому верховенстві права? Оскільки ми знаємо, що багато бізнес-моделей насправді базуються на роботі в країнах зі слабким верховенством права.

Надя Берназ: Так, я думаю, що це велика дискусія. І це також, ймовірно, залежить від того, про яке середовище ми говоримо, а також від того, наскільки воно погане? Наприклад, наскільки слабким є верховенство права? Я думаю, що тут також є спектр, коли ми дивимося на те, як країни рекламують себе у діловому світі, наприклад, для залучення інвестицій. Часто ви почуєте, як країни

кажуть: у нас передбачувана правова система, ми дотримуємося верховенства права, це безпечне середовище, це безпечне бізнес-середовище. Тож ви можете з упевненістю прийти та інвестувати свої гроші. І все добре організовано та передбачувано. Це права, які мають, наприклад, працівники. І тому все це загалом сприймається як позитивний фактор для залучення інвестицій і, отже, корисний для бізнесу, і ви можете подумати, що приватні суб'єкти зацікавлені в інвестуванні в таке середовище, тому що врешті-решт це окупиться.

Але ми також бачимо, що деякі підприємства працюють у слабкому середовищі верховенства права, в місцях, наприклад, де є корупція або є демократичні інститути, які працюють не так, як вони повинні працювати, де меншини можуть бути маргіналізованими або вразливими з різних причин, але ми бачимо, що компанії інвестують у ці країни.

Я думаю, це також залежить від сектора. Для компаній, які видобувають щось з-під землі, незалежно від того, чи це нафта, чи видобуток корисних копалин, зрозуміло, що, звичайно, це дуже залежить від того, де насправді знаходяться ресурси. Тож у певному сенсі, якщо бізнес-модель полягає у видобутку золота, наприклад, із-під землі, тоді ви йдете туди, де воно є. І, можливо, це означає певні компроміси щодо середовища, в якому ви працюєте. Так, наприклад, місце, де верховенство права слабке, тоді певним чином бізнес-модель пов'язана з цим середовищем. Але я думаю, що ситуація інша для виробництва, наприклад, де вам також потрібні первинні матеріали, але якщо ви виготовляєте одяг, наприклад, це може бути в Ефіопії так само, як це може бути у В'єтнамі чи Китаї, це фабрика, тому вона не настільки залежить від природних ресурсів, як це має місце у видобувній промисловості. Отже, є галузі, які, так би мовити, менш географічно залежні.

Це те, про що я думав, і насправді не маю чіткої відповіді, тому що я все ще вважаю, що більшість компаній віддадуть перевагу середовищу з міцним верховенством права. І це може бути, я думаю, еластичним. Я не знаю, чи можу я сказати це англійською, але це поняття не однакове для всіх. Так, наприклад, ви можете уявити чіткі, передбачувані закони, але це не обов'язково означає, що, наприклад, є сильний захист праці. Отже, дві речі можуть бути правдою водночас. Я думаю, наприклад, в Китаї, це досить надійна правова

система в цьому сенсі. Є передбачуваність, яка є важливим елементом верховенства права. Але чи захищені права працівників належним чином? Я думаю, ми можемо погодитися, особливо залежно від регіонів, що відповідь – ні. І компанії інвестують туди і мають там бізнес, тому що це дешево, а робоча сила добре кваліфікована та чудово виконує роботу у виробництві речей, які ми використовуємо. Отже, я думаю, це дійсно залежить від того, про яку галузь і про яку країну ми говоримо.

Соціальні очікування та корпоративна відповідальність поважати права людини

Олена Уварова: Велике спасибі. Ми трохи говорили з вами раніше про концепцію соціальних очікувань і те, як ця концепція впливає на бізнес і систему прав людини. У мене складається враження, що коли ми говоримо про середовище верховенства права, існує кореляція між цим середовищем і соціальними очікуваннями, звичайно, у конкретному суспільстві, і, ймовірно, слабке верховенство права робить такі соціальні очікування щодо корпоративної відповідальності поважати права людини набагато меншими, ніж у суспільстві з міцним верховенством права. Що ви думаєте? Ви можете з цим погодитися?

Надя Берназ: Так, я вважаю, що це гарний спосіб це сформулювати, тому що, звісно, частиною демократії та функціонуючих демократичних інститутів, а отже, і частиною концепції верховенства права є відповідні цінності – чи то ми говоримо про сильну незалежну пресу та журналістів або сильні організації громадянського суспільства, люди, які знають і освічені про свої права та про те, що є хорошою практикою, незалежно від того, чи то бізнес, чи уряд. Тож, безсумнівно, очікування будуть різними від суспільства до суспільства. Я думаю, що якщо ми збираємося говорити тут, можливо, в моєму академічному капелюсі, але якщо ми збираємося досліджувати зв'язки між бізнесом і правами людини та дослідженнями в сфері верховенства права, я вважаю, що суспільні очікування – це свого роду точка входу для розгляду обох проблем. Я б з цим погодилась.

Переосмислення рамок верховенства права

Олена Уварова: А якщо говорити про державний контроль над суб'єктами господарювання, то як ви вважаєте, чи достатньо існуючих рамок верховенства права, чи потрібно їх переосмислити? І також, додаю до цього питання... у нас є добре налагоджений індекс верховенства права (World of Justice, Rule of Law Index), але, звичайно, цей індекс орієнтований на держави як адресатів вимог верховенства права. Але, напевно, нам потрібно більше зосередитись на тому, як держава контролює суб'єктів господарювання та який вплив суб'єктів господарювання на державну владу для оцінки верховенства права в конкретній країні та для того, щоб мати такий рейтинг верховенства права в різних країнах.

Надя Берназ: Це гарне запитання. Звичайно, як я вже казала раніше, традиційна дискусія про верховенство права стосується державних суб'єктів, відповідальності державних суб'єктів. І, звичайно, це важливо. Це дуже важлива тема. Хоч би що я збиралася сказати далі, це не для того, щоб доводити, це не означає, що говорити про підзвітність державних акторів більше не актуально. Це точно так. Але я справді вважаю цікавим те, що зазвичай, коли ми обговорюємо верховенство права, це значною мірою в руках конституційних юристів або організацій громадянського суспільства, які займаються громадянськими та політичними правами, такими як доступ до правосуддя, прозорість державних установ. Крім того, корупція державних акторів є важливим аспектом дискусій про верховенство права. Але мені це цікаво, і я знаю, що це тема серії подкастів, але мені цікаво, як мало обговорюється верховенство права в контексті ролі приватних акторів.

Правда, це не та сфера, яку я детально розглядав, але я вважаю, що важливо залучити приватний сектор до цих дискусій, тому що я думаю, що це час, коли треба концептуалізувати державу, але також, наприклад, різноманітних громадських акторів, які працюють разом під егідою цієї держави, і що всі інші недержавні суб'єкти не є пасивними одержувачами правил тощо. Зв'язки між приватним сектором і державою присутні. Ці люди навчаються в одних і тих самих школах, навчаються в одних і тих самих університетах, ходять на ті самі обіди. Трохи наївно думати, що там немає впливу, і це не

обов'язково негативно для прав людини чи демократії загалом. Але я думаю, що ми повинні визнати, що ці сфери не працюють ізольовано.

Обмеженість існуючих бенчмарківнів

Олена Уварова: І з іншого боку, контрольні показники у сфері бізнесу та прав людини або пов'язані з цією сферою бенчмаркінги, зосереджені на правах людини, але вони не відображають вплив корпоративних акторів на середовище верховенства права в ширшій перспективі та як корпоративні актори можуть впливати на політичну владу та як це корпоративне захоплення (corporate capture) може фіксуватися. Тому що, якщо говорити про Україну, наприклад, якщо ми візьмемо показники Corporate Human Rights Benchmark, деякі компанії, які мають дуже сильний політичний вплив, вони будуть на вершині бенчмаркінгу з прав людини, тому що у них досить хороша ситуація з правами людини. Вони можуть мати політику прав людини. Вони навіть можуть мати процедуру оцінки впливу на права людини тощо, звіти про права людини чи звіти про стійкість чи щось інше тощо. Але в той же час вони можуть спричиняти соціальну несправедливість – лише тому, що вони мають дуже сильний політичний вплив у суспільстві. І я не маю для себе відповіді, як ми можемо розробити індикатори чи інструменти для визначення цього впливу і як ми маємо відобразити результати цієї оцінки для сфери прав людини. Тому для мене особисто це питання відкрите.

Nadia Bernaz: Я думаю, що це дійсно цікаво. Це стосується багатьох важливих питань у сфері бізнесу та прав людини. Отже, бенчмаркінги, які ми маємо, зокрема Corporate Human Rights Benchmark, а також інші бенчмаркінги, подібні до того, який розробили наші колеги з Banktrack тут, у Нідерландах. Звичайно, вони служать меті, я вважаю, і це важлива робота. Подобається нам це чи ні, компанії пов'язують таку роботу з ранжуванням і кількісним визначенням проблем прав людини. Я знаю, що це суперечливо, але я вважаю, що в певному сенсі це необхідно, якщо ми хочемо досягти людей, які може бути чутливим до таких питань. Але я вважаю, що ці бенчмаркінги, контрольні показники також є відображенням слабких місць у сфері бізнесу та прав людини в тому сенсі, що ці контрольні показники, звісно, від компанії до компанії, дуже зосереджені на тому, що робить ця конкретна компанія. Чи є у неї процес належної

обачності у сфері прав людини? Чи втілює вона всі елементи Стовпа 2 Керівних принципів ООН? І для мене це трохи пов'язано з трагедією Стовпу 2, яка полягає в тому, що ми зараз зосереджуємося, я просто дивлюся на сьогоднішню дату, протягом майже п'яти років на процедурі належної обачності у сфері прав людини, а тепер належної обачності з корпоративної сталості, як це називається тепер в проекті Директиви ЄС.

Але для мене Стовп 2 — це набагато більше, ніж належна обачність у сфері прав людини. Йдеться, насамперед, про корпоративну відповідальність, яка для мене є набагато ширшим поняттям, ніж належна обачність у сфері прав людини, яка за визначенням є технічним підходом до кожної компанії, що базується на оцінці ризиків. Чи маю я якісь ризики? Так/ні. Якщо так, то дозвольте мені щось з цим зробити. Такий підхід дуже зосереджений на тому, що робить кожна компанія. При цьому, певним чином, забуваючи про ширшу концепцію корпоративної відповідальності, яка, на мій погляд, є набагато потужнішою та набагато ширшою, ніж належна обачність у сфері прав людини. Я знаю, що у нас була така дискусія раніше, коли ми також говорили про солідарність як концепцію, а також про те, чи існує проблема корпоративної солідарності, чи присутня вона в Керівних принципах ООН, і я думаю, що я сказала тоді те саме, що нам потрібно припинити зосереджуватись лише на належній обачності у сфері прав людини, тому що інакше, я вважаю, ми втрачаємо значну частину порядку денного щодо бізнесу та прав людини та Стовпу 2.

Отже, чи можемо ми перевести це в бенчмаркінги та контрольні показники так само, як щодо належної обачності у сфері прав людини? Я думаю, що це те, про що ми повинні говорити та обговорювати це.

Але було б цікаво перевести це в цифри. Я думаю, що ця робота має користь. Я пам'ятаю дискусії про розробку бенчмаркінгів і показників у сфері бізнесу і прав людини, коли ці дискусії почалися (не буду називати дату, тому що це буде соромно), але деякий час тому я брала участь у дискусіях, і були дискусії навколо того, якщо ми маємо справу за історичні порушення прав. Чи правильно, наприклад, що відома нідерландська нафтова компанія може отримати пристойний бал за будь-яким показником прав людини? Коли ми знаємо, що

проти неї є судові процеси, вона має багато судових процесів проти себе. Отже, як ми це можемо пояснити?

Я думаю, що тут схожа дискусія щодо верховенства права. Можливо, ми не вимірюємо найважливіше, але буде важко пояснити це і якось перетворити це в, я не знаю, або числа, або спектр показників. Але я думаю, що це дуже цікаве питання. І як науковець, маю відзначити, що це методологічний виклик, такий виклик, які мені подобається намагатися вирішити.

Підсумкові думки та подальші починання

Олена Уварова: Насправді, це дуже хороший момент зробити паузу. Я б сказала, це далеко не кінець нашої розмови, а щось на кшталт паузи, тому що ми продовжимо розмову під час наступних подкастів і повернемося до цих питань. А також у нас будуть вебінари, ми можемо анонсувати разом з Надією, що протягом цієї осені ми проведемо принаймні п'ять вебінарів, про які ми вже домовилися, і всі ці вебінари будуть зосереджені на різних аспектах верховенства права та корпоративних акторів. І ми також можемо сказати, що для нас є викликом працювати над цими показниками та поєднувати перспективи прав людини, демократії та верховенства права. Але це цікавий виклик, і я сподіваюся, що незабаром ми повернемося з деякими результатами, з цікавими результатами. Дякую Вам. Велике спасибі. Це було дуже цікаво, і я дійсно впевнена, що наші слухачі дізнаються більше після цього подкасту. Велике спасибі, Надя.

Надя Берназ: Дякую. Пока-пока.